

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Розшарування в сучасному українському суспільстві на тлі суттєвого зниження рівня життя актуалізує пошук першоджерел цього процесу та його наслідків. Реалізація завдань соціальної політики потребує чіткого уявлення щодо соціальної структури суспільства, ознак, критеріїв та функцій кожної її складової з огляду на існуючий сьогодні в Україні розподіл суспільства за класами чи соціальними стратами.

В соціально-економічній літературі «соціальна стратифікація» трактується як розподілення й розміщення індивідів та груп зверху вниз горизонтальними шарами (або ж стратами) згідно із наявністю у них притаманних лише цій страті рис (рівень доходів, освіти, обсяг влади, професійний престиж, спосіб життя) [1, с. 245]. Існують також спроби соціальної кластеризації суспільства, при якій кластери розглядаються як пучки, що об'єднують безліч об'єктів за однорідними ознаками при цьому рівноправ'я соціальних кластерів проголошується як головний принцип [2, с. 56]. Врешті-решт із кластерів чи страт вибудовується соціальна структура суспільства з тим чи іншим рівнем диференціації через певні відмінності та нерівності її прошарків-складових, що є, на наш погляд, відправною базою формування науково обґрунтованої стратегії ефективної адресної соціальної політики.

В основі існуючих стратифікаційних підходів лежить різноманіття критеріїв та чинників, які є похідними від соціальної нерівності. Остання формується на основі так званої «вродженої» нерівності, яка посилюється наявністю чи відсутністю статків, доступу до ресурсів, а отже, і більших можливостей щодо здобуття освіти, доходів тощо. Саме завдяки притаманним якостям надалі особа напручує для себе додатковий обсяг надбань, які є вирішальними для визначення її соціальної позиції в суспільній структурі. Соціальна позиція уможливорює поділ суспільства на страти шляхом встановлення соціальних меж, які визначають доступ до соціально значущих дефіцитних ресурсів. Такими межами в дослідженнях зі стратифікації суспільства виступають освіта, кваліфікація, характер праці, доходи, власність, споживання тощо.

Не зважаючи на усе різноманіття підходів до визначення соціальних страт, можна стверджувати, що основним стрижнем, який сприяє поглибленню соціальної поляризації суспільства та дає змогу провести чітку межу між різними стратами залишається економічний чинник.

Оскільки в Україні серед різноманіття складових економічної нерівності, показник володіння власністю, не може сприйматися з відомих причин однозначно, доцільно за основу нерівності взяти рівень доходів. Водночас, зауважимо, що українцям притаманно приховувати доходи (значна їх частка

належить до «тіньового» сектору), тому при встановленні меж бідності офіційно використовується показник середньодушових витрат.

На основі типових стратифікаційних схем постіндустріального суспільства, дослідниками доведено, що в українському суспільстві наявні лише дві страти із характерним набором ознак – заможні та бідні. Середній клас в українських реаліях, на жаль, не відповідає класичним уявленням про нього. Водночас і верства бідних у нас також є дуже неоднорідною: в ній – присутні дві групи, соціально-економічний статус яких дуже відрізняється: бідні та вкрай бідні.

На сьогодні в Україні рівень добробуту та життя вищого класу продовжує зростати, що збільшує відстань між незначним середнім класом та домінуючим прошарком бідних. На тлі означених процесів межі зубожіння та бідності тільки поширюються, свідченням чого є поява представників (жебраки, безпритульні, злиденні та інші) найнижчого прошарку з «соціального дна» [3]. Здебільшого цей прошарок не вкладається ні в яку схему розподілу сучасного суспільства на страти, але ця соціальна страта виступає індикатором соціальної стабільності та рівня добробуту усього суспільства.

Соціальна стратифікація засвідчує не тільки різне становище індивідів чи груп, вона є відображенням результатів безперервних соціальних, економічних, політичних процесів у суспільстві та має регулюватися соціальною політикою, інституціональними механізмами, постійно відтворюватися і модифікуватися, що є умовою існування будь-якого суспільства та джерелом його розвитку.

Стратифікація суспільства, як стверджують дослідники, буде й надалі втрачати однозначність. Межі між верствами стануть прозорішими, виникатиме безліч маргінальних груп з невизначеним чи суперечливим статусом. На перший погляд, ця тенденція нагадує розмивання соціально-класової структури в сучасних західних суспільствах, але, на думку дослідників, така подібність формальна. Позаяк поява відносно однорідних «суспільств середнього класу» характерна для постіндустріалізму, а пострадянські країни не тільки не переросли індустріальної стадії, а й переживають найважчу соціальну кризу, що відкинула їх економіку далеко назад [1, с. 344].

Отже, сучасне українське суспільство, незважаючи на сталі поглиблення процесів розшарування населення та високий ступінь його диференціації, на жаль, не має сьогодні чіткої соціальної структури, тим паче зі сталими стратифікаційними ознаками. Їх застосування не завжди дає однозначний результат, а отже утруднює проведення ефективної соціальної політики.

Література

1. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е. М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
2. Макаров Г. В. Социальный кластеризм // Вопросы политической экономии. Научный электронный экономический журнал. – 2013. – № 2 (7). С. 56-80.
3. Небава М. І. Нові прояви бідності в Україні / М. І. Небава, І. Ю. Пилипчук // Materials of the XI International scientific and practical conference, «Modern European sciences», – 2015. Volume 3. Economic science. Governance. Political science. 2015. – С.62-64.